

ջևան գաւառի համար 39.000 ռուբլի փող և 2045 պուլ ու 200 չիթիկեր ցորենու և նախապատրաստած արտադրանքներու կարճ միջոցով խնայողով յիշեալ գումարներն ստանալու իրաւունքը, այնուհետև ստանալ փութաշնորհեալ սկսեց թիֆլիսից ցորեն և ալիւր ուղարկելը հարկաւոր տեղերի համար, և յայտ ունեւոր այդ ցորենը և ալիւրը տեղ հասնելուց մեր չուկաներու ևս հացի գինը բարականի կ'ըլլին:

Բացի այդ կառավարութիւնից խնդրած օգնութիւնները, պարտի ինքնատուրով թիֆլիսի մէջ ստորագրութիւն է բացվել ազգային վաճառականների մէջ յօդուտ չբաւարարելի և այժմ յաջողութեամբ չարտադրուած է: Լուսւմ ենք, որ մեծ պարտք ժողովրդեան համար ամենայն կողմանէ զիւրացնել տալու համար և հոգում է այժմ մեր գաւառի մի քանի այլ կարեւորութիւնների մասին ևս, որոյ չարքունը զլիսաւոր տեղն է բռնում ածուխի խնդիրը: Յայտն է, որ փայտ կտրելու ածուխ այրելու համար հարկաւոր է իրաւունք և տունակ ստանալ անտառապետից վճարելով նորա համար նշանակեալ գումարը, և այնուհետև փայտ ու ածուխ պատրաստել և դուրս բերել ծախելու համար: Բայց անտառի վերակազմակերպելու համար անտառապետի կառավարականութեան և նորա ընտելութեան հետադարձութիւնը (նա կենում է Զանգազորի կողմից զիւրում) այնտեղ են հասցրած, որ մի բնու ածուխը այժմ մեր մէջ ծախվում է 6 ռուբլի, այն ևս լաւ է, եթէ հարկաւոր ժամանակ գտնուի էր, ուստի այս բոլորին հացի խնդրից ոչ պակաս նշանակութիւն է ստացել ածուխի և փայտի խնդիրը: Այժմ տեղեկանում ենք որ պարտք խնդրած է տեղութեան 10.000 բնու փայտ և 2000 բնու ածուխի տունակ տալ ձրիաբար մեր գաւառի համար: Այլ և ոչ պակաս զովասանաց արժանի է պարտի աշխատութիւնը գաւառի համար (Որդուրաթի մէջ մի օրինաւոր դեղատուն և մի հմուտ բժիշկ ունենալու մասին, որոց պակասութիւնը խիստ զգալի է մեզ համար:

Մի Ազգուցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 5 դեկտ. 79

Ուղարկելով խմբագրութեանց 5 ռուբլի 30 կոպ. հասցեաներու կամ Վարդապետեան ընկերութեան, կամ վաճառ սովելոց, որին առաւել հաշի կը համարէք, ցանկանում եմ մի քանի խօսք ևս յիշել: Հայաստանի քաղաքներում և գիւղերում տեղ տեղ կայ հետեւեալ գեղեցիկ սովորութիւնը, որ առհասարակ հրաւերներում, սեզան նստած ժամանակ, առաջի բաժանները սկսում են դատարկել կոյսեր, փոխադրայի, կաթողիկոսի կնիաց, ազգիս հաստատութեանը, լրագրների յարաւորութեանը և այլն, և հետեւեալ հետաքրքրական խօսակցութիւններ են յառաջ գալի յիշեալ թանկագին կեանքերի բարեմաղթութիւններից: Երանցիկ յղանում են օգտաւէտ մտքեր թէ բարոյական և թէ իրապէս Բայց մեր քաղաքում այդ սովորութիւնը դժուար կը տեսնեն, մեր հրաւերներում, առաջապետը առաջի բաժանները կառավարէ որոշ որոշ դատարկել տանտիրոջ և ընտանեաց կենաց, երկրորդը նոյնպէս սրոշ որոշ ներկայ գտնվողների, երրորդը հետաւոր բարեկամների, չորրորդը՝ Նոյնը ըսկած իւրաքանչիւրի ազգի մէջ որ նմանեալի առնուր որ յիշեն՝ նորա հոգեմբար պէտք է վայելեն, և ապա պարտապանաց... պիժալ ցնաց:

Սակայն մեր այն յետին ժողովրդական դասակարգի հասարակ, բայց համեստ ընթերցում, որը պատրաստել էր ներկայ ամսին պ. Գրիգոր Մատթեանը, որտեղ Տէր Բագդասար հայրը առաջի բաժանը առնելով ձեռքը բարեմաղթելից ներկայի գրութիւնը տանկանակ սովորաւոր չարկի և յառաջագործութիւն Վարդապետեան ընկերութեան, և բոլորեանքս ցանկանալով մեր բարեմաղթութիւնը իրապէս լինելու, որի համար իւրաքանչիւրս սկսեցինք մեր շնչին լուսման ձեռք ազգային գանձանակը: Բաղդասար քանան պատգանգ 1 ռ., Գրիգոր քանան պատգանգ 1 ռ., Գրիգոր Մատթեան 1 ռ., Գրիգոր Վարդապետեան Մարտիրոսեան 1 ռ., Եփման Աւետիսեան 50 Կ., Նիկողայ Սուլիսեան 40 Կ., Գասպար Սուլիսեան 20 Կ., Գարեթի Գարեթեան 20 Կ., Ընդամենը 5 ռ. 30 Կ.: Ի՛նչ արած, քանի որ մեր անհոգութեամբ ազգութեան խաւարի մէջ կամաւ

ու բաց աչքով խարխալում ենք և երբեք չենք ուզում ուսման լոյսի օգտակարութեան ուշադրութիւն դարձնել, մեր նախապաշարմունքներով լի սովորութիւնները վերադասելով քաղաքակրթեալ եւրոպական ազգերից, չենք ուզում նորանցից օրինակ վեր առնել և նորանց հետեւել, սխալելով մեր դարաւոր ու մահադուշակ քնից, հետադարձութիւն անելով ապագային՝ ջանալ բարեկեցիկ մեծարանք և պարտաւորել իւրաքանչիւր ընկերութեան (համբար) թէ քանանների, թէ ծառայողների թէ վաճառականների, թէ արհեստագործների և այլն, ամեն տարի ժողովել իրանց մէջ ստորագրութեամբ ամեն մի հոգուց մի մի ռուբլի: (Ինչ մեծ կամ դժուար բան, տարվայ մէջ մարդազուլիս մի ռուբլի ազգային գանձարանին ընծայել.) և յանձնել ազգային գանձարանին, և մէկ խօսքով ամեն մէկին մասնակցելը ամեն օգտակար զիւրքերի մէջ՝ լինի միայն ազգային գանձարանի արդիւնաւորութիւնը, և որի արդիւնները հարկաւոր սխնդներում կարողանան գոհացուցիչ օգնութիւն հասցնել թէ Վարդապետեան ընկերութեան, թէ սովետաշինոց, թէ հրկիզելոց, թէ կառուցանելու հարկաւոր տեղերում ուսումնարաններ, և թէ ուրիշ հարկաւոր պէտքեր հոգալու, որով արդարեւ մեր ազգի ապահովութեանը մասնաւոր ծառայութիւն արած կը լինի: Եւ ևս մի ռուբլի խնայելու համար՝ չէինք կանգնի լսելու ու տեսնելու հայ ազգի ազգային ինքնաւորութիւնները և յաւանաւորել հայ անունը կրելու համար, հայ անուն ստուծ եմ, որի կրող աշխարհակալ դիւցազները՝ ազգերի պատմութեանց մէջ իրանցիկ փառաց յիշատակի անմահ արձաններ կանգնեցին, որը հիմա մենք մեր ժառանգութեամբ, անհոգութեամբ ու անհաստատութեամբ ուզում ենք նստեցնել այդ փառք կրող անուն չեղութիւնը: Կան մեր ազգի մէջ շատ սակերդ սովորութիւններ՝ եթէ օգտակար փոխադրելին՝ որոց համարումը խիստ դժուար է, արդեօք ազգային գանձարանը իւրաքանչիւր տարի որքան օգուտ պէտք է ստանար, և որովհետև այս օգտակար միջոցների վրա ուշադրութիւն չենք դարձնում, գոնէ մէկ մէկ հրաւերներն մէջ էլ նախապէս յիշեք մեր ազգը, բանանք մեր քաւար, ձգենք մեր լուսման ազգային գանձանակի մէջ և ապա անխղճահար ու գոհ արտով վայելենք մեր խնջոյքը:

Գրիգոր քանան պատգանգ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Բագու, յունվարի 23

Բագու քաղաքում յօդուտ Վարդապետեան ընկերութեան ժողոված մէկ հազար չինգ հարիւր ռուբլիս պ. Տէր-Օնանեանցի միջոցաւ հասուցանելով ձեզ (ՎՄԿՆՈՒՄ № 162, 79 թիւ), խոստացել էի չինգ հարիւր ռուբլիս ևս ժողովել, երկու հազար լրացնելու համար: Բայց որովհետև Բագուի այժմեան անկեալ դրութիւնը չէ ներում չարունակել իմ յանձն առած պարտաւորութիւնը, վաճառող այդ չինգ հարիւր ռուբլիս ուղարկում եմ ես, իմ սեփականութիւնից, ընդ նմին խնդրելով, խմբագրի տէր, բարեհաճէք նուիրատու պարտքների անունները տպել ՎՄԿՆՈՒՄ համարներից մէկի մէջ, որք են. Նիկողայ Վարդապետեան 150 ռ., Ներսէս Կրասիկինեան 100 ռ., Արտաշատ Մարտիրոսեան 50 ռ., Սամուէլ Բաղդեան 50 ռ., Եղարթ Տէր-Օնանեան 50 ռ., Եղարթ Թումանեան Թարվիզեցի 50 ռ., Եղարթ Սարգսեան 35 ռ., Միսա Արեւեան 35 ռ., Գրիգոր Թումանեան 35 ռ., Աղեքսանդր Աղաման 30 ռ., Զովհանէս Չախմախանեան 25 ռ., Գրիգոր Շահինջանեան 25 ռ., Առաքել Մատրոսեան 25 ռ., Թակովը Աւետիսեան 25 ռ., Նիկողայ Սարգսեան 25 ռ., Եղարթ Գրիգորեան 25 ռ., Արթուր Վերմիլեան 25 ռ., Եղարթ Բուրաղեան 25 ռ., Եղարթ Բալթարեան 25 ռ., Եղարթ Ժամարեան 25 ռ., Բարթէ Տէր-Բակովեան 25 ռ., Աղեքսանդր Տէր-Բակովեան 25 ռ., Բկկար Մանուշարեան 25 ռ., Գաբրիէլ Ալեքեան 25 ռ., Եղարթ Աղաման քաղաքացի 25 ռ., Ուկան Խաչատրեան 25 ռ., Միկիտ Վարդանեան 25 ռ., Կանտորա Մեխիսեան և ընկերութիւն 25 ռ., Եղարթ Լիւնոզով 25 ռ., Թովկի Թումանեան 25 ռ., Խրիստոֆոր Գրեմե (պ. ձգնաւորների ձեռքով Զարեգից) 25 ռ., Գրիգոր Աղեքսեան 25 ռ., Աղաւթ Զովհանէս 25 ռ., Միկիտ Շահինջանեան 25 ռ., Բուրաղեան Ալեքեան 25 ռ., Թակով Աղեքսեան 25 ռ., Յուսէպ Զովհանէս 25 ռ., Աղաւթ և Ստեփան Զովհանէս 20 ռ.,

Միքայէլ Միքայէլեան 20 ռ., Նազար Շահնազարեան 20 ռ., Մկրտիչ Պատուականեան 15 ռ., Խարայէլ Բեգլարեան 10 ռ., Աղեքսանդր Խաչիկեան 10 ռ., Մկրտիչ Աղեքսանեան 10 ռ., Գրիգոր Աղամանեան 10 ռ., Զովհանէս Ղասաբեան 10 ռ., Երիտասարդ ռմն 10 ռ., Առաքել Գուրաբեան 10 ռ., Խարայիլ Եղարթեան 10 ռ., Սողոմոն Տէր-Ստեփանեան 10 ռ., Եսայի Պապովեան 10 ռ., Ստեփան Թաթումեան 10 ռ., Թովմաս Ամիրեան 10 ռ., Սիմէոն Ղազարով 5 ռ., Գասպար Բալամեան 5 ռ., Խոսրով Գանդեան 5 ռ., Հայրապետ Հայկունեան 5 ռ., Աղեքսէ Գարտաշեան 5 ռ., Նիկողայ Ղուկասեան 3 ռ., Աղաւթ Թումանեան 2 ռ., Պոլոս Խանդավանեան 3 ռ., Մկրտիչ ձանուկեան 3 ռ., Արտեմ Բաղդեան 3 ռ., Զաւար Աղամանեան 2 ռ., Միքայէլ Բինիպեան 2 ռ., Սամսոն Չէրքիզեան 1 ռ., Թոմա Սյանինեան 1 ռ., և Զովհանէս Վարդապետեան 500 ռ., ընդամենը 2000 ռուբլի: Այս գումարի մէջ է 500 ռուբլ իմ վճարած, մշտնջենաւոր առգումարեան համար:

Զովհանէս Վարդապետեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԽԱՅԻՍԻՍԻՍ մեզ գրում են: «Մեր ինտելիգենցիայի մի ընտիր խումբ արդէն պատրաստի ունեւոր հարկաւոր գումարը մտադիր է շուտով բաց անել մի օրիորդական ուսումնարան, որի պրօգրաման կը լինի տեսական կողմից միայն սովորեցնել գրել և և կարդալ, իսկ գործնական կողմից կատարելագործել այն արհեստների մէջ, որոնցով կարելի կը լինի կանանց մատակարարել ու միայն իրանց սեփական պիտոյքը, այլ և արդիւնահանել և չլիակալ տեղերի պիտոյքը, ինչպէս, օրինակ, Ալարայի կանանց և մարդկերանց հագնող զրեղենները:»

Մեզ հաղորդում են ԱԽԱՅԻՍԻՍԻՍ և հետեւեալը: Տեղական մանկավարժներից շատերը համոզուած են, որ այժմեան պրօգրամայով Ալարայի օրիորդական ուսումնարանում գործը առաջ տանելը օրից օր դժուարանում է, որովհետև շատերը ծնողներից նկատելով որ իրանց աղջիկները ուսումնարան մտնելու օրից այլ ևս ստաչում են դէպի տնային գործերը, — կամ սկսում են հանել զպրցից իրանց աղջկերանց, կամ թէ չէ, հինգ սկզբից չեն վստահանում ուղարկել նրանց դպրոց:»

Գուրս եկաւ մամուլի տակից մի բառգրոյկ ուսաց լեզուից ի հայոց լեզու, աշխատասիրութիւն Գ. Հախապետեանցի, Գրեք բաղկացած է մօտ 700 երեսից, լրակում է Թիֆլիսի Չարքարի Գրիգորեանցի, Վարդանեանցի և Կենտրոնական գրադատանոցներում, Գինն է Թիֆլիսում 1 ռ. 30 Կ., իսկ ուրիշ քաղաքների համար 1 ռ. 50 Կ.: Գումարով առնողներին ղեկումն կը լինի:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մի պարոն գրում է մեզ. «Ներկայ տարվայ առաջին համարում ՎՄԿՆՈՒՄ ֆիլիոսոֆիայի յիշում է թէ ձեր լրագրի մէջ տեղադրել է եղել փոխտու-խնայողական գիւղական ընկերութիւնների կանոնադրութիւնը: Զանկանալով այդպիսի մի կանոնադրութիւն ունենալ, բարեհաճէք ուղարկել ինձ ՎՄԿՆՈՒՄ համար, որի մէջ տպված է նաւ: Մենք պարտաւորութիւն ենք համարում յայտնել պարոնին, որ այդ ընկերութիւնների մանրամասն կանոնադրութիւնը, ինչպէս նա փակարցրած է միջխտութիւնից, տպված է եղել ՎՄԿՆՈՒՄ մէջ, հայոց թարգմանութեամբ, 1873 թ.ին, № 10 և 11 մէջ, ինքապատեմեան մէջ զգտնվելով այդ հին համարների, ուղարկեցիք պարոնին:»

Հինգրաթի, փետրվարի 7-ին ուսաց սիրողների ներկայացում, որ պէտք է լինել Արծուհու թատրոնում, յետ ցգվիցաւ սիրողներից մինի հրաւերութեան պատճառով:

Վիրապի օր. փետրվարի 10-ին Արծուհու թատրոնում լինելու Սլավոնսկու կնոջերի ժամա-

նակ երգեցողութեան հետ միացրած կը լինեն կենդանի պատկերներ:

ՄԵՆՎԱՐԱՔԻՍ գիւղից մեզ գրում են, որ փետրվարի 1-ին աւազակները գիշերով կտորեցին 8. Արդեանցի տունը և տարան բաւական փող, ոսկեղէն, արծաթեղէն և այլ զանազան իրեղէններ, Աւազակները յայտնի չեն: Նոյնպէս և անցեալ ամսին անպատ աւազակներ թաւանեցին մի դարաքիսեցուն և տարան նրանից 1700 ռուբլ:

Մեզ գրում են ՄԵՆՎԱՐԱՔԻՍԻՍ հետեւեալ: «Մի քանի դարաքիսեցի կանայք, չբաւոր և որ օրիորդներին ուսման գործի մէջ օգնելու նպատակով, մի ընկերութիւն կազմեցին, ամսական մի որոշ տարրով: Անդամահիւների թիւը հասել է 30-ի և շարունակում է աճել: Ընկերութեանը օգնում են նոյնպէս և կողմակի մարդիկ: Պ. Խ. Արդեանց 20 ռուբլ արծողութեամբ մի պատի ժամացոյց ընծայեց Գարաբախի օրիորդական ղեկաւորը:»

Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալ ՄԵՆՎԱՐԱՔԻՍԻՍ: «Այստեղ ստացվեցաւ Վարդապետեան ընկերութեան 1878—79 թիւի Տեղեկագիրը, որի մէջ ոչ մի երեսում չը կար դարաքիսեցի Ղազար Աղաբաբեանցի 100 ռուբլ նուէրը: Նուիրատուն ցանկանում է այդ զանազանութեան պատճառ իմանալ:»

Փետրվարի 7-ին եղանակը ԹԻՖԼԻՍԻՍԻՍ կրկին ցրտեց:

ՎՄԿՆՈՒՄ Հայաստանի տպել է և ՕՃՅՈՐԵՆ Լրագիրը արտատպել է մի տեղեկութիւն Ղարաբախի անտառապետի գործի մասին, իբր թէ Թիֆլիսից մի քանիսները հրաժարվեցին, ասելով որ երբեք ոչինչ չեն հաղորդել ՎՄԿՆՈՒՄ Այդ մեզ շատ զարմանում է, որովհետև մենք պահած ունենք խմբագրութեան մէջ այն նամակը, որի տակ այն բոլոր պարոնները ստորագրել են, որոնք յանձն էին աւելում պատասխանատուութիւն անտառապետի մասին գրված տեղեկութիւնների փոքրերութեամբ:

ԱԼԼԻՔԱՆԻՎԱՊՈԼԻՑ գրում են. «Գէպուտառների նախագահութեամբ կազմված ժողովը, որը վճռել էր քաղաքի նշանաւոր դրամատիկներից հանգանակութեամբ հաւաքել մի յայտնի դրամադուրս ալիւր առնելու և տեղույս չբաւոր ընտանիքներին անդադարաբար բաժանելու համար, չը յաջողվեցաւ: Մասնաժողովը չը կամեցաւ ծանալաւելնալ այս պարտականութեամբ միայն դրամատիկներին: Նրանք տուեցին հանգանակութեանը ընդհանրական բնաւորութիւն, և ամեն փոքր շատ ունեւոր քաղաքացի պարտաւորվեցաւ ձեռք իր լուսման ն պատասխանատու զգաւ ձաւարանի մէջ: Արդէն հաւաքված է 15,000 ռուբլի, որով մասնաժողովը անդամները պէտք է զննել ալիւր և փոխադարձաբար պէտք է բաժանեն չբաւոր ընտանիքներին:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻՍ

«Голосъ» լրագրի Կ. Պոլսի թղթակիցը գրում է հետեւեալը. «Հայերը իրանց կողմից ամեն միջոցներ գործ են դնում համոզելու Բ. Գրան, որ նա կատարի Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը և այս օրերս իրանց բոլոր լրագրիներում մշտտ համոզիչ հրաւերներ են տպում զէպի Եւրօպան. այս պատճառով անցեալ օրը տպագրութեան բաժնի գլխաւոր խիստ յանդիմանական թուղթ ուղարկեց հայերին, ասելով որ կանգնեցնեն իր բանց զանգառները և այս խնդրի վրա շարունակող ամեն տեսակ բանակալի վերջ դնեն: Բայց անկարգութիւնները այնուամենայնիւ շարունակվում են Հայաստանում, և քուրդները



իրանց սովորական ձևով շարունակում են իրանց բարբառությունները, կողոպտելու և հարստահարութիւնները: Բ. Իրան հրատարակած բոլոր միջոցները առանց որ և ինչ գործադրութեան մնացին այն պարզ պատճառով, որ նրանց չեն գործադրում: Եւ այդպիսով անպատճառ կը գայ ժամանակ և կը հասնի այն րոպէն, երբ ներսպան իր ձեռքը կտանի հայոց ինքիւրը, և Կ. Պօլսի հայերը թէ յուսահատութեամբ են, բայց աչքի առաջ ունենով ներսպանի հայոց գործի մէջ խառնվելը, դիտաւորութիւն ունեն այստեղ մէկ մեծ լրագիր հրատարակել ֆրանսերէն լեզուով, որը ներսպանի առաջ ազգային օրհան կը դառնայ:

«Temps» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը զըրում է հետեւեալը.

«Արբազան Հասունը Կաթօլիկ հայոց պատերազմը նշանակալիւ առիթով, հանդիսաւոր կերպով տեսակցութիւն ունեցաւ սուլթանի հետ: Պարզ նկատել են, որ արբազան Հասունը Արդիւլ-Համիդի հետ խօսած ժամանակ, միշտ աշխատել է զանցաւորութեան տալ և չարտասանել—հայ—բառը: Մի հաստատ դիտաւորութեամբ, իր հօտի մասին խօսած ժամանակ, նա բացառապէս կաթօլիկ բառն էր գործածում: Արբազանի այս վարմունքը չը պէտք է զարմացնէ ձեր այն ընթերցողներին, որոնք դեռ կարողացել են պահել իրանց մտքում մի որ և է յիշատակ այն բոլոր յօդուածներին, որ «Temps» լրագիրը գրել է հասունեան հարցի մասին: Հայոց ազգը միշտ և ամենայն իրաւամբ յարձակվել է ս. Հասունի այն դիտաւորութեան դէմ, որով նա, յօգուտ հռոմէական պրօպագանդայի, ձեռնուած է կործանել ազգային զգացմունքը, և այս պատճառով է, որ ես միշտ ամենայն թախանձանք աշխատել եմ ցոյց տալ այն տարօրինակ պատշաճ, որ գործում է մեր քաղաքականութիւնը այս անպիտան գործին աշխարհ ու եռանդուն օգնութիւն տալով:

«Հայոց լրագիրները բոլորովին պարզ կերպով արտայայտում են իրան զայրոյթը այս ազգայնութեան ուրացման մասին: Նա կը բաւականանաւ այդ լրագիրներին յօդուածներին միայն մէկը քննելով, որ տպւած է «Մասիս» սուլթան—Հասունեանները յաղթական հանդիսացան, ստում է այս լրագիրը, ս. Հասունը ներկայացաւ սուլթանին, և մի ծառ խօսեց, որի մէջ նա իրան կաթօլիկաց պատրիարք է անուանում, առանց յիշելու—հայ—անունը: Այս բանը մեզ բնաւ չէ զարմացնում, մասնաւոր, որ նա ծնունդով հայ է, և որ նա յայտնի է իբրեւ ազգային եկեղեցու ամենաբերուեալ թշնամի, և այժմ նա մի պաշտօն է յանձն առել, որով պէտք է մի մեծ հասարակութիւն կազմի, որի անդամները բողոք կացած կը լինեն կաթօլիկ հայերից, ասորիներից, յոյներից և ուրիշ շատերից. և այդ հասարակութիւնը ոչինչ ազգութեան չի պատկանի, և միայն կը կրի իր վրա կաթօլիկ է տիկն է տուր:—

«Ընչպէս յայտնի է, հռոմէական եկեղեցին ոչինչ ազգութիւն չէ ձանադում: Նրա սխառութիւնը կայանում է նրանում, որ ժողովրդներին հպատակեցնել իր օրէնքներին, խլի նրանցից նրանց ազգային բնաւորութիւնը, դրա փոխարէն տալ նրանց կաթօլիկ բնաւորութիւն, և այսպէսով իրազորէն տնտեսական տիրապետութիւնը: Կաթօլիկութիւնը կէտարութիւն է, և ս. Հասունն էլ նրա հաւատարմութիւնը փոխէ. առանց կամքի, առանց սեփական համոզման, նա ամբողջապէս անձնատուր է Հռոմի հրամաններին:

«Հայոց ազգութիւնը յիշված չէ ս. Հասունի ձառի մէջ. բայց փոյթ չէ. Հասունի հօտը շատ էլ չէ կարող պարծնել այդ ազգութեան անդամներով:»

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀԻՄՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր ազգայնոց մանաւանդ Հայաստանի մէջ բնակողաց խորին ուշադրութիւնը կուզեմ հրաւիրել այնպիսի ինքրոյ մը վրա, որ Հայ ազգին վերաբերութիւն ունեցող գործոց մէջ ամէն անցաւոր խնդրէ վեր է, և մեր ազգային գոյութեան համար իսկ ամենամեծ կարեւորութիւն ունի: Իրաւ է որ պատմութիւնն ու աւանդութիւնն ազգի մը մեծ իրաւունքներ կուտան իւր հայրենի երկրին վերաւ, բայց դարերն և աշխարհավարութիւնը դիւրաւ կը քննեն այդ յիշատակները, մանաւանդ ներկայ դարու մէջ, որ ամեն կերպիւ զրական և նիւթական է, եթէ ներքին է այսպիսի բացառութիւն մը գործածել: Բընակութիւն և հողատիրութիւն, ահա այն երկու նիւթական հօդ միջոցներն որով ազգ միւր հայրենիքին տէր կը մնայ, մինչև անգամ ինչպէս մեք՝ քաղաքական ամեն անկախութիւն կորուսանելէ ետեւ: Պատմութիւնն և աւանդութիւնը երկարորէն կը խօսին չըրկաստանի մը Ասորեստանի վրա. բայց եթէ այսօր Հրեաստան և Ասորեստան չունեմք, պատճառը միայն այն չէ թէ դարերն ու պարագայները փոխուած են, այլ և վառն զի այդ անուններով ձանչուած երկիրներն այժմ իրենց հին բնակիչներէն կամ խիստ քիչ կը պարունակեն և կամ բնաւ, և թէ այդ տեղիւրու հողն այժմ բոլորովին օտար ձեռաց մէջ կը գտնուի: Գաղափարաց այս կարգին մէջ մինչև աստիճան մը, թէ և անկատար կերպիւ, կրնայ մեկնուիլ Հայաստանի Քիւրդստան աւանդը տրուելն ալ: Աշխարհացոյց քարտէսներու վրա ակնարկ մը նետել բաւական է տեսնելու թէ պարագայներն և աշխարհավարութիւնը մինչև ուր տարած են քիւրդներն, որք Օսմանեան Հայաստանի մէջ այժմ մէկ կողմէն մինչև Մասիս լեռան մօտերն և միւս կողմէն մինչև Տէրափմ կը տարածին, առանց նկատելու այդ երկու կէտերուն միջև գտնուած տեղիւրը: Արդ, թէպէտ այս պարագայիս մէջ բացառիկ պատճառներ կան՝ որք Հայոց իրաւունքը կուտան այդ անուանափոխութիւնը մերժելու, ոչ նուազ ստոյգ է, իբրեւ ընդհանուր կանոն, թէ ազգի մը գոյութեան իրաւունքը չը կրնար միայն պատմութեան և աւանդութեանց վրա հիմնուած լինիլ, այլ պէտք է որ այդ ազգի իւր հայրենի երկրին վրա ընդարձակապէս բնակութիւն ունենայ և ընդարձակապէս հողատէր լինի անդ:

Միւս կողմէն մեր ազգային գոյութեան պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ մը պիտի բռնէ սա տխուր ճշմարտութիւնն ալ թէ Հայք պարագայից բերմամբ, և կամ աւելի ձիւղ է ըսել՝ ստիպմամբ, այնպիսի ընթացք մը բռնում են, որ իւր գոյութիւնը պահպանելու գող ազգի մը բռնելու ընթացից բոլորովին հակառակն էր: Խուռներած թողած եմք մեր հայրենիքն, ուր մնացած ազգայինք այնքան քիչ հող տարած են հողատիրութեան, և ուր հողն ամենամեծ մասամբ օտարի ձեռք կը գտնուի այժմ: Նոյն աւելի Հոսանքն է որ կը շարունակէ տակաւին ոչ միայն արտաքին այլ և ներքին պատճառներով: Գաղթականութիւնն ոչ ևս իբրեւ հարկ, այլ և իբրեւ սովորութիւն դարձած է և երբ Հայ ազգութեան մը քննուած մէջ շահ ունեցող զաւրտի աշխարհավարութիւն մ'ամենայն ինչ ի գործ կը դնէ Հայաստանի մէջ միայն երկրի անունը Հայոց թողու, որպէս զի օր մ'ալ իրաւունք ունենայ այդ անունն ալ վերջնականապէս գրաւելու, մեր հայաստանից խնդն և տգէտ ազգայինք կամաւ այդ թակարարին մէջ կիշտան իրենց հողերն Եւրամաց և մանաւանդ Քրդաց վաճառելով, որպէս զի աղքատութեան մէջ առժամանակեայ սըւփոփանք մը գտնեն:

Արդ, մեր նպատակն է զգուշացնել մեր ազգայիններն այդ վնասակար հակամիտութեան դէմ, և այս ալ ոչ թէ պարզապէս

քաղաքական նպատակի մը համար, զի մեք Հայոց բազմամարդութեան և հողատիրութեան քաղաքականապէս անմիջական կարեւորութիւն տալ չեմք ուզեր, այլ և իրենց անտեսական օգտին և ազգային պահպանութեան շահուն համար:

1.—Հայոց ազգային գոյութիւնն աւելի դիւրաւ կը պահպանուի իրենց հայրենի երկրին մէջ, քան թէ օտար ժողովրդոց օվկեանոսին մէջ: Որպէս զի Հայք իրենց հայրենի երկրին մէջ մեան ոչ միայն ազգային զգացմամբ, այլ և շահով, պէտք է որ հողատէր լինին անդ. հետեւաբար, հողատիրութիւնը կարեւոր է Հայոց իրենց ազգային գոյութիւնը կարենալ պահպանելու համար: Այս խորհրդածութիւնն ընկող, ազգային գոյութիւնը պահպանելու հարկն ապացուցանելու հոգէն աղաւթ կը նկատմք զմեզ, իբրեւ Հայ մը, որ Հայոց կը խօսի:

2.—Այն ազգը միայն լաւ կը պահէ իւր գոյութիւնն, որ իւր նախահայր թողած ժառանգութիւնները պահելու մէջ ամենէն աւելի յաջողակութիւն ցուցած է: Արդ, Հայաստանի հողն, անոր ընդունի ու կործին պէս, մեր նախահայր մէկ ժառանգութիւնն է. ուստի այդ հողը պահել կարեւոր է մեր ազգային գոյութիւնն ապահովելու համար. և ինչպէս որ հայ մը չքաւորութիւնը պատրուակ բռնելով չը կրնար իւր կործին կամ լեզուն վաճառել, պէտք է որ նոյն պատրուակաւ իւր հողը վաճառէ, երբ հողատէր է նոյն իսկ իւր հայրենի երկրին մէջ, այլ պահէ զայն իբրեւ հայրական թանկագին ժառանգութիւն:

3.—Ազգային գոյութիւն մ'ոչ միայն բարոյական գորութեամբ կը պաշտպանուի, այլ և նիւթական հարստութեան արտադրած գոյութեամբ: Արդ՝ հողն հարստութեանց ամենէն կարեւորն է, իբրեւ ամենէն տեւական և ամենէն հաստատունն—ուստի, ազգ մը եթէ կը փափաքի իւր գոյութիւնը պահպանել, պէտք է նախ այդ նիւթական գորութիւնը պահպանէ կամ ձեռք անցնէ:

4.—Հողը միայն նիւթ մը, վաճառք մը չէ, այլ և սկզբունք մը, գաղափար մը: Արդ, զայն վաճառել, նիւթը նիւթոյ հետ փոխանակել է, բայց միանգամայն վրայ տալով այդ սկզբունքը, գաղափարը:

5.—Հողը թէ քաղաքական և թէ անտեսական տեսակէտով, անհատական անկախութիւն և ազատութիւն կ'ենթադրէ: Նա որ հողատէր է, աւելի ինքնուրոյն կը գործէ, աւելի ազատ է քան այն մարդն, որ ստիպուած է աշխատել ուրիշի մը հողին վրա, մանաւանդ երբ սա իւր ցեղին թշնամի ցեղէ մ'է: Արդ այդ անձնական անկախութիւն ու ազատութիւնը պահպանելու բնականաբար անհրաժեշտ է ազգային գոյութիւնն ալ պահպանելու կարենալու համար. հետեւաբար, պէտք է որ ազգ մը հողատէր լինի իւր հայրենիքին մէջ, եթէ կուզէ իւր գոյութիւնը պահպանել:

6.—Ազգութիւնը նկատելով իբրեւ էակ մը, հողն անոր մարմինն է, ինչպէս որ լեզուն, պատմութիւնն, աւանդութիւնը և մինչև աստիճան մ'ալ կործին այդ էակին հոգին են: Արդ, ինչպէս որ մարմին չունեցող էակները գործ չունեն այս աշխարհիս մէջ, չեն կրնար ազգաց շարքին միջ տեղ ունենալ այն ժողովուրդներն, որք իրենց հայրենի երկրին մէջ հողատէր չեն և այն ժողովուրդք, որք իրենց քաղաքական անկախութիւնը կորսնցնել և տեսնուած հողատէր կամ գաղթականութեամբ իրենց հողին ալ մէկ մեծ մասը կը կորսնցնեն: Հաշմ կամ վերաւորաւ մարմին մ'են միայն: Հաշմ կամ վերաւորաւ մարմին մ'են միայն: Արդ, հայրենասիրութիւնն զգացում մ'է, որ միայն կրնայ պաշտպանել ազգային գոյութիւնը: Երբ ոմանք այդ զգացումը դպրոցներու

մէջ միայն կը փնտռեն, մեք ամեն տնտեսագիտաց հետ համոզուած եմք որ հողատիրութիւնն աւելի շոյալիկի, աւելի տեւական կերպիւ կարտադրէ զայն:

8.—Նկատելով Հայաստանի Հայոց այն երկու կարգերն, որոնց մին իւր հողը վաճառած կամ որ և է կերպիւ իւր ձեռքէն հանած է իւր երկրին մէջ մնալով հանդերձ, իսկ միւսը զայն վաճառելէ կամ որ և է կերպիւ իւր ձեռքէն հանելէ ետեւ նաեւ գաղթած է, կը տեսնեմք որ առաջինը տնտեսական և բարոյական տեսակէտով ստորին դիրք մը ստացած է. իսկ երկրորդն ընդհանրապէս իւր ազգութիւնն ալ կորսնցուցած է: Արդ, այս երկու վիճակներն ալ ազգակործան են, թէ և տարբեր աստիճաններով:

9.—Իբրեւ հետեւութիւն այս սկզբանց, կրնեմք թէ հարուստ դրամատէր մը պէտք չէ աղքատ հողատէրի մը հետ բաղդատուի: Նախ, վառն զի, ինչպէս տեսնեմք, հողն և դրամը համարժէք չեն. երկրորդ, դժուարաւ կրնայ ցուցուիլ աղքատ հողատէր մը, որ իւր հողը վաճառած լինելուն պատճառաւ հարուստ դրամատէր մ'եղած լինի: Ընդհակառակն, Հայաստանի հազարաւոր Հայք կենդանի վիպիներ են թէ վայրկեական տիրութեամբ իրենց հողը վաճառելէ կամ ուրիշ կերպիւ ձեռք հանելէ ետեւ, աւելի թշուառացած են:

10.—Վերջապէս Այլ վառն Հայաստանի միջ Եւրոպայի կալուածապետութիւնը (Տաճիկ. ըստ պահլիք) վերահաստատուելու անուղղակի փորձ փորձելով և մեծապէս յաջողելով—արդէն գործնական ապացոյցը տուած են այն կարեւորութեան, զոր Հայք՝ իբրեւ ամենէն աւելի շահ ունեցող՝ պէտք էր տային և պէտք է տան հողատիրութեան ի Հայաստան:

Այս չափը՝ թէ և համառօտիւ բացատրուած բաւական է մեզ՝ արդարապէս չաւարտ այն հետեւեցնելը, զորս երկրորդ յօդուածի մը մէջ յայտնելու պատիւը պիտի ունենամք:

(Մասիս)

### ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մէկ երկուստարը անգլիոսի, մաքրելով ձեռնոցները պետութեան և չը սպասելով նրանց ցամաքելուն՝ հաղնում է նրանց. յետոյ նկատելով ձեռնոցի վրա մէկ թիւի կտոր և կամենալով կորել այդ թիւը, մտնեցրեց ձեռք մօտին և ամբողջ ձեռնոցը իսկոյն կրակ ընկաւ: Երկուստարը աղջկը փախցաւ, և կամենալով կրակը հանգցնել՝ սեղմեց ձեռքը և իսկոյն միւս ձեռքն էլ կրակ ընկաւ, և նախ քան թէ օգնութիւն կը հասցնէին, նա բաւականին վնասվեցաւ:

\*\*\*  
Նոր տարվայ գիւղերը Չատամի մօտ ժծերեթի պարահանդէս կայացաւ, ուր մասնակցում էին 59 անձեր, որոնց տարիքը եթէ միայն գումարները, կը գոյանայ 4,259 տարի: Միջին թիւով ամեն մի ձերի տարիքը 70-ի էր հասնում: Պարահանդէսը լուսաղէմին վերջացաւ. Նշանաւորն է այն բանը, որ այս բոլոր պարերը անշայտ են ներկայ նոր սերունդին:

### «ՄԵԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ, ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 փետրվարի: Պետական բանկի 50% տոմսին առաջին շրջանի արժէ 93% ր., երկրորդ 92% ր., երրորդ 93 ր. 50 փ., չորրորդ 93% ր., ներքին 50% առաջին փոխառութեան տոմսին արժէ 229 ր., երկրորդ 228 ր. 25 փ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսին արժէ 91 ր. 25 փ., երկրորդ 91 ր. 25 փ., երրորդ 91 ր. 1/8 փ., ոսկին արժէ 7 ր. 63 փ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լոնդոնի վրա արժէ 253 1/3 պէնս. Ռուսաց 100 ռուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 219 մարկ 7/8 պէնս. Փարիզի վրա 272 ֆրանկ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ